

Birinji maý hepdesinde Marksy täzeden ýat etmek

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 26 января, 2025

Birinji maý hepdesinde Marksy täzeden ýat etmek BIRINJI MAÝ HEPDESİNDE MARKSY TÄZEDEN ÝAT ETMEK

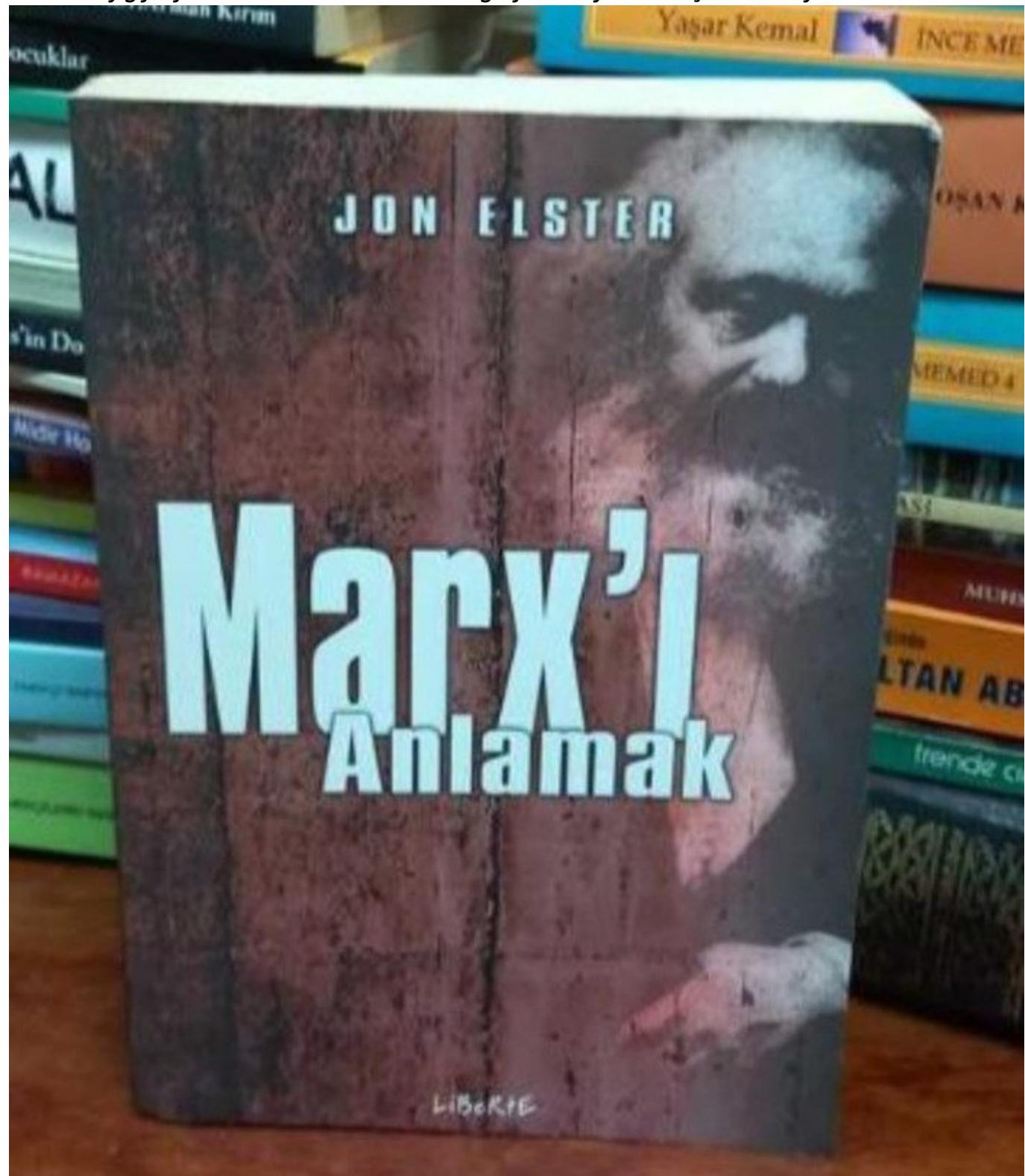
1-nji maý hepdesini XIX asyrda ýaşan nemes akyldary, syýasy ykdysatçy, ylmy sosializmiň düýbüni tutuwy Karl Marks bilen birlikde ýatlamak ýerlikli bolar diýip pikir edýärin.

Marksyň düýbüni tutan sosializminiň ylmylygy hernäçe jedelli bolsa-da, kapitalistik jemgyýet babatdaky tankydy bellikleri güýjüni ýitirmän gelýär.

Marks kapitalistik jemgyýetde höküm sürüyän eksplutatorçylyk gatnaşyklaryny kapitalistik önemçilik gatnaşyklarynyň içinde adamyň nädip metalaşýandygyny, saýrylaşýandygyny sözüň doly manysynda gornetin formada ýuze çykarypdy.

Diňe Marksyň ähli öňe süren pikirlerini soragsyz-sowalsyz

oňlamagam beter kyn. Mysal üçin, awstriýaly filosof Karl Popper Marksyň taryha bolan garaýşyny tankyt edipdi. Taryhyň adamyň ykbalyna dahylly öndengörüjilikli pikirleri aýtmaga ýardam edip biljek belli taryhy we ewolýusion kada-kanunlar tarapyndan gözegçilik edilýändigi gipotezasyny öne süren «taryhçylyk» (historicism) adamzat taryhyň belli bir ugra bakan öñünden görüp bilinuek yzygiderlilik içinde aýlanyp durandygyny öne süren ähli taglymlary öz içine alýar.

Popperiň pikiriçe, taryhqylyk çemeleşmesine eýerýän kişi taryhy hanasyndan çykyp ýoluny yzlaýan derýa ýaly görýär. Şeýle-de taryhqy çemeleşmesindäki adam taryhyň mundan soň haýsy ugra gitjekdigini-de öñünden görýändirin öýdýär, edil şonuň ýaly Marks hem taryhyň soňuny görüp bilýändirin diýip pikir edipdir. Onuň pikiriçe, hususy eýeçilige esaslanýan kapitalistik jemgyýet önumçilik gurallarynyň umumy eýeçiliginiň binýadynda gurlan synpsyz jemgyýetçilik düzgünine ornuny bermelidi.

Marksyň gürrüni gidýän öñdengörüjiliği haçanam bolsa bir gün amala aşjagyny ýa aşmajagyny bilmegimiz mümkün däl. Edil Popperiň yşarat edişi ýaly, adamzat taryhynyň akymynyň ylmy ýa-da başga hili haýsydyr bir rasional usul bilen öñünden çaklamagymyz onçakly mümkün däl.

Şeýle-de bolsa, bu tankydy syn meniň pikirimce Marksyň beýikliginden, gymmatyndan hiç zady kemeltmeýär, sebäbi Marks örän köp dogry zady-da aýdyp geçipdi.

Mysal üçin, kapitalistik jemgyýetde döwlet edaralarynda jogapkärçilik çekýän ýolbaşçylaryň infrastrukturada ýer alan (infrastruktura, işçi-iş beriji iş şertleri, iş bölümü, eýeçilik gatnaşyklary we başgalar) agalyk ediji synpyň bähbitlerini göz öñüne tutýandygyny aýdandygy ýaly. Marksyň bu pikirini makullamazlyk mümkün däl.

Marksyň gözünde her agalyk ediji synp döwlet gurluşyny öz bähbidine laýyklap formulirleyärdi. Aýratynam döwlet hemise «güýçliniň» bähbidini göz öñüne tutýan basyş gurluşy funksiýasyny görýär.

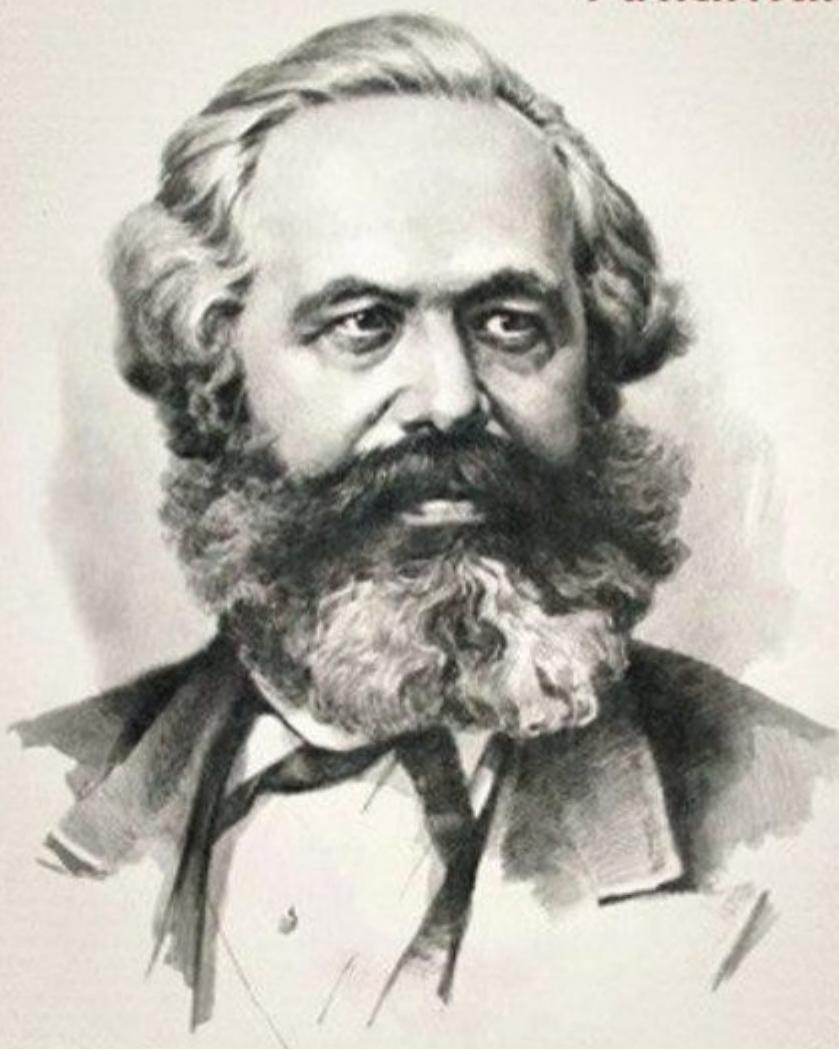
Bärde güýcli bolmakdan göz öñüne tutulýan ykdysady üstünligi elinde saklaýan synpdyr. Ine, şol synp eýelik edýän ykdysady güýjuniň ýardamy bilen syýasy güýji hem ele salýar.

Agalyk ediji synpyň syýasy güýji ele salmagy dolandyrýanlary öz synpy bähbitleri babatda gözükdirip bilmeklerini mümkün edýär.

MARX'IN İKTİSAT TEORİSİ

KAPITAL'i

Anlamak

DUNCAN K. FOLEY

AKILÇELEN
kitaplar

Agalyk ediji synpyň synpy bähbidi bolsa, Marksyň sözi bilen aýdanda «plýus-gymmata» el urmagy, ýagny ýer-mülksiz synpy eksplutatirlemegidir.

Kapitalistik sistemanyň içinde gürrüni gidýän eksplutasiýa Marksyň aýdyşy ýaly ykdysady şertleriň içinde durmuşa geçirilip, hukuk ýoly bilenem kanunylaşdyrylýar.

Kapitalistik döwletde dolandyryanlar şu babatda, ýagny, hukugyň agalyk ediji synpyň bähbidine gural edilmegi taýdan möhüm funksiýa eýedirler.

Edil şu sebäp bilenem kapitalistik döwletde dolandyryanlaryň ýer-mülksüz synpyň arzan meta ýagdaýyna getirilmeginde we muňa bagly edibem saýrylaşdyrylmagynda jogapkärçilik eýesidigini aýdyp bolar.

Netijede ýer-mülksüz synpyň arzan aýry-aýry meta ýagdaýyna getirilmegi üçin agalyk ediji synp hernäçe basyş gurluşy hökmünde döwlete we basyş guraly hökmünde-de hukuga mätäçlik duýýanam bolsa, bu döwlet «özbaşyna barlyk» däldir, çünki basyş gurluşy hökmünde ýer-mülksüz synpy ezýän we ýer-mülk eýesi synpyň bähbitlerini araýan döwlet hemme zatdan öñ adam edarasydyr.

Döwletiň agalyk ediji synpyň basyş gurluşy bolandygy, dolandyryanlaryň agalyk ediji synpyň bähbitlerini araýan jemgyyet düzgüninde eksplutasiýanyň we saýrylaşmagyň soňlanmagy mümkün däl bolup görünýär.

Umut HAJYFEWZIOLGLY.

Duşenbe, 02.05.2022 ý. Publisistika